

УДК 658.5
JEL: D22; D47; M10
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-9-162-167>

СИСТЕМНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ, ФАКТОРИ ТА ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВ

©2023 ПАНЧЕНКО В. А.

УДК 658.5
JEL: D22; D47; M10

Панченко В. А. Системні характеристики, фактори та загрози економічній безпеці підприємств

У статті наголошено на актуальності нових досліджень у сфері менеджменту економічної безпеки суб'єктів господарювання, у фокусі чого провідна роль відводиться характеристикам, факторам і загрозам економічній безпеці бізнесу. Метою дослідження є узагальнення системних характеристик, факторів і загроз економічній безпеці підприємств. Визначено внутрішні фактори, які представляють загрозу економічній безпеці підприємств, а саме: успадковану від періоду «активних реформ» структурну деформованість економіки; низьку конкурентоспроможність національної економіки, викликану відсталістю технологічної бази більшості галузей; високу енергоємність і ресурсомісткість; високий рівень монополізації економіки; високий рівень інфляції та ін. Наведено класифікацію загроз економічній безпеці підприємств за такими ознаками: міра прогнозованості; лаг реалізації загрози; сфери життєдіяльності; місцезнаходження загроз стосовно соціально-економічної системи; природа виникнення; домінування регіонального чи державного фактора у формуванні загроз; ступінь ймовірності виникнення; фактор впливу на об'єкт. Показано рівні протиріч економічних інтересів суб'єктів ринкових відносин. Установлено, що основне завдання економічної безпеки підприємства полягає в тому, аби не допускати без особливих причин дій, що обмежують самоорганізацію та саморегулювання економічного розвитку і сприяти передбачуваності діяльності за допомогою діагностики найбільш значних для цього явищ і процесів. Вказано на те, що умови господарської діяльності в Україні докорінно відрізняються від умов більш розвинутих економік. У зв'язку із цим у вітчизняній економіці існує ряд факторів, характерних тільки для нашої країни, а саме: необов'язковість і безвідповідальність суб'єктів господарювання; відсутність реального господарського права; залежність ряду керівників від кримінального світу; широке поширення прийомів недобросовісної конкуренції тощо. Відповідно, встановлено, що забезпечення економічної безпеки підприємства має ґрунтуватися на єдності цілей і методів державної економічної політики – як на державному, так і на регіональному рівнях.

Ключові слова: економічна безпека, управління підприємствами, ризики та загрози, виклики, фактори, системні характеристики.

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 10.

Панченко Володимир Анатолійович – доктор економічних наук, професор, завідувач секції економіки та менеджменту кафедри математики та методики її викладання, Центральнотраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка (вул. Шевченка, 1, Кропивницький, 25006, Україна)

E-mail: op_panchenko@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0958-7752>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/AFF-7431-2022>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=57203141806>

UDC 658.5
JEL: D22; D47; M10

Panchenko V. A. System Characteristics, Factors and Threats to the Economic Security of Enterprises

The article emphasizes the relevance of new research in the field of management of economic security of business entities, in the focus of which the leading role is assigned to the characteristics, factors and threats to the economic security of business. The purpose of the study is to generalize system characteristics, factors and threats to the economic security of enterprises. The internal factors that pose a threat to the economic security of enterprises are identified, namely, the structural deformation of the economy inherited from the period of "active reforms", the low competitiveness of the national economy, caused by the backwardness of the technological base of most industries, high energy and resource intensity, a high level of monopolization of the economy, a high level of inflation and others. The classification of threats to the economic security of enterprises according to such features as the degree of predictability, the lag of threat realization, spheres of life activities, the location of threats in relation to the socioeconomic system, the nature of occurrence, the dominance of the regional or national factor in the formation of threats, the degree of probability of occurrence, the factor of influence on the object. The levels of contradictions of the economic interests of the subjects of market relations are shown. It was established that the main task of the economic security of the enterprise is to prevent without special reasons actions that limit the self-organization and self-regulation of economic development and to promote the predictability of activity by means of diagnosing the most significant phenomena and processes for this. It is pointed out that the conditions of economic activity in Ukraine are fundamentally different from the conditions of more developed economies. In connection with this, in the domestic economy there are a number of factors characteristic only for our country, namely the non-obligation and irresponsibility of economic entities, the absence of real economic law, the dependence of a number of managers on the criminal world, the wide spread of methods of unfair competition and others. Accordingly, it was established that ensuring the economic security of the enterprise should be based on the unity of the goals and methods of the government economic policy, both at the national and regional levels.

Keywords: economic security, enterprise management, risks and threats, challenges, factors, system characteristics.

Fig.: 1. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 10.

Panchenko Volodymyr A. – D. Sc. (Economics), Professor, Head of, Section of Economics and Management of the Department of mathematics and methods of its teaching, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University (1 Shevchenka Str., Kropyvnytskyi, 25006, Ukraine)

E-mail: op_panchenko@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0958-7752>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/AFF-7431-2022>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=57203141806>

Забезпечення економічної безпеки підприємства можливе за умови виявлення та нівелювання дії різноманітних загроз, які можна розглядати як потенційну можливість чи існування ситуації, за якої виникають передумови протидії забезпеченню безпеки та реалізації інтересів підприємства. Існує дві основні позиції з приводу того, ким і як повинна забезпечуватися економічна безпека. Перша позиція ґрунтується на тому, що економічна безпека повинна забезпечуватися насамперед ефективністю безпосередньо економічної діяльності. Іншими словами, поряд із захисними заходами, які здійснюються підприємством, його економіка повинна захищати себе сама: високою продуктивністю праці, якісною продукцією, конкурентоспроможністю і т. ін. Друга позиція полягає в тому, що забезпечення економічної безпеки повинне здійснюватися системою економічної безпеки підприємства, що включає інституційно-правове, фінансове, ресурсне забезпечення, його інфраструктуру.

У внутрішньоекономічній сфері безпека обумовлена природними, техніко-технологічними, інфраструктурними, соціальними й іншими факторами мікроекономічного розвитку, внутрішнім імунітетом і зовнішньою захищеністю від різного роду дестабілізуючих і деструктивних впливів. Водночас проблема якісного менеджменту та забезпечення надійної економічної безпеки вітчизняних підприємств, тим більше в середовищі агресивної війни, нікуди не зникла, і вона системна, потребує більш активної внутрішньої політики суб'єктів господарювання в частині ідентифікації характеристик, факторів та нівелювання загроз безпеці бізнесу.

Аналіз останніх публікацій науковців довів високу актуальність і необхідність подальших досліджень у сфері управління економічною безпекою підприємств. Сьогодні загальна проблематика, а також специфічні аспекти управління та забезпечення економічної безпеки підприємств системно та комплексно розкриті в публікаціях таких науковців, як Г. Козаченко, Т. Адаменко [1], В. Гаркуша, Н. Єршова [3], Л. Донець, Н. Ващенко [4], Г. Козаченко, В. Пономарьов, О. Ляшенко [6] та ін.

Удосконаленню класифікації ідентифікації викликів, ризиків та загроз економічній безпеці суб'єктів господарювання присвячені чисельні дослідження, а саме: Т. Васильців, Р. Лупак, О. Рудковський [2], Т. Зубко [5], Р. Лупак, А. Дідич [7], Н. Фокіна, В. Бокій [9] та ін. Методика аналізування стану та рівня, а також прикладні засади забезпечення економічної безпеки підприємств і організацій висвітлені такими науковцями, як В. Борщевський, Т. Васильців [8], О. Шнипко [10] та ін.

Водночас нові умови господарювання породжують нові характеристики, фактори та загрози економічній безпеці підприємств, що обумовлює потребу в усе нових дослідженнях у цій сфері.

Метою статті є узагальнення системних характеристик, факторів і загроз економічній безпеці підприємств.

До *внутрішніх факторів*, що представляють загрозу економічній безпеці, належать:

- ✦ успадкована від періоду «активних реформ» структурна деформованість економіки;
- ✦ низька конкурентоспроможність національної економіки, викликана відсталістю технологічної бази більшості галузей, високою енергоємністю та ресурсомісткістю;
- ✦ високий рівень монополізації економіки;
- ✦ високий рівень інфляції;
- ✦ недостатня розвиненість об'єктів ринкової інфраструктури;
- ✦ погіршення стану науково-технічного потенціалу підприємств, втрата провідних позицій за окремими напрямками науково-технічного розвитку;
- ✦ витіснення вітчизняних товаровиробників, особливо споживчих товарів, із внутрішнього ринку закордонними фірмами;
- ✦ високий рівень галузевого лобізму при прийнятті управлінських рішень;
- ✦ слабка інвестиційна активність;
- ✦ недосконалість правового законодавства, монопольне положення та несумлінність дій ряду економічних суб'єктів на внутрішньому та зовнішньому ринку, їх низька правова дисципліна.

Зметою комплексної оцінки економічної безпеки підприємств доцільно провести класифікацію загроз, яка дає змогу ранжувати їх за різними ознаками, і з усієї сукупності виділити ті, які в умовах певної ситуації мають найбільш суттєвий вплив (табл. 1).

Як видно з наведеної класифікації, мова йде про виникнення загроз економічним інтересам. Це свідчить про те, що однією із основних причин, які викликають різні економічні загрози, буде фундаментальне протиріччя економічних і політичних інтересів суб'єктів ринкових відносин. Звідси виникає необхідність провести науковий аналіз причин, що призводять до протиріччя економічних інтересів різних суб'єктів господарювання.

У процесі економічних відносин завжди виявляються протилежні сили і тенденції, які ведуть до протиріч інтересів суб'єктів господарювання. Це викликано тим, що єдність інтересів діалектично суперечлива. Протиріччя виступає як внутрішнє джерело функціонування та розвитку економічних відносин. В основі протиставлення інтересів лежить весь спектр протиріч, властивих економічним відносинам, які персоніфікуються та стають «видимими» саме на рівні суб'єктів.

Це протиріччя проявляється на рівні окремого підприємства, де у формі протиріччя виступають

Класифікація загроз економічній безпеці підприємств

Класифікаційна ознака	Види загроз
За ступенем прогнозованості	– Прогнозовані; – слабо прогнозовані; – непрогнозовані
За лагом реалізації загрози	– Поточні, які реалізуються в нинішній час; – короткострокові, реалізація яких очікується протягом найближчого року; – середньострокові, які можуть реалізовуватися через 1–5 років; – довгострокові, реалізація яких очікується через 5 років і більше
За сферами життєдіяльності	Загрози, які породжені в соціальній, фінансовій, політичній, економічній та інших сферах
За місцезнаходженням загроз стосовно соціально-економічної системи	– Зовнішні; – внутрішні
За природою виникнення	– Природні; – антропогенно-соціальні; – техногенно-виробничі; – фінансово-економічні
За домінуванням регіонального чи державного фактора у формуванні загроз	– Загальнодержавні; – специфічні регіональні
За ступенем імовірності виникнення	– Наявні; – реальні, які реально існують, але фактично не здійснюють негативного впливу; – потенційні (знаходяться на стадії зародження); – мнимі
За фактором впливу на об'єкт	– Прямої дії; – непрямої дії

інтереси працівника та роботодавця. Зовнішні протиріччя – це протиріччя інтересів різних суб'єктів господарювання конкурентних відносин, що беруть участь у процесі.

Економічним інтересам властиві різноманітні протиріччя, що проявляються на різних рівнях економічних відносин: відносини між індивідами, усередині груп і між ними, суспільства в цілому (рис. 1).

Конкурентні відносини можна визначити як форму прояву протиріччя економічних інтересів суб'єктів ринкового господарювання, де, з одного боку, розбіжність інтересів виникає в процесі функціонування підприємства як агента господарювання – власника, що приймає та реалізує господарські рішення і формує дохід, а з іншого – розподілу цього доходу під впливом інтересу держави.

В умовах ринкових відносин протиріччя інтересів викликані зміною системи взаємодії інтересів суб'єктивних і об'єктивних факторів. До об'єктивних факторів відносять умови, у яких взаємодіють ці інтереси. Ринкові відносини ведуть до ускладнення взаємозв'язку між суб'єктами інтересів і збільшення різноманіття носіїв цих інтересів. Суб'єктами інтересів усередині підприємства виступають менеджери

та співробітники підприємств. До числа зовнішніх поряд із клієнтами, постачальниками, акціонерами та кредиторами належать держава, профспілки, промислові та інші асоціації, політичне, юридичне та моральне середовище тощо.

Основне завдання економічної безпеки підприємства – не допускати без особливих причин дій, що обмежують самоорганізацію та саморегулювання економічного розвитку, і сприяти передбачуваності діяльності за допомогою діагностики найбільш значних для цього явищ і процесів. Крім того, вона повинна забезпечувати функції, покликані зберегти заданий стан підприємства, його поточну життєздатність, розвиток, націлювати апарат управління підприємством на вміння оцінити загрози та їх можливі наслідки, а також вироблення та вживання адекватних заходів з їх відбиття або компенсації.

Слід зазначити, що економічна безпека забезпечується як економічними методами, так і засобами неекономічного характеру, наприклад силового. Не менш важливим є те, що економічна оцінка загроз безпеки забезпечує універсальний підхід, даючи можливість кількісно оцінити збиток і на цій основі визначити систему пріоритетів.

Сучасні дослідники дуже часто забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання зво-

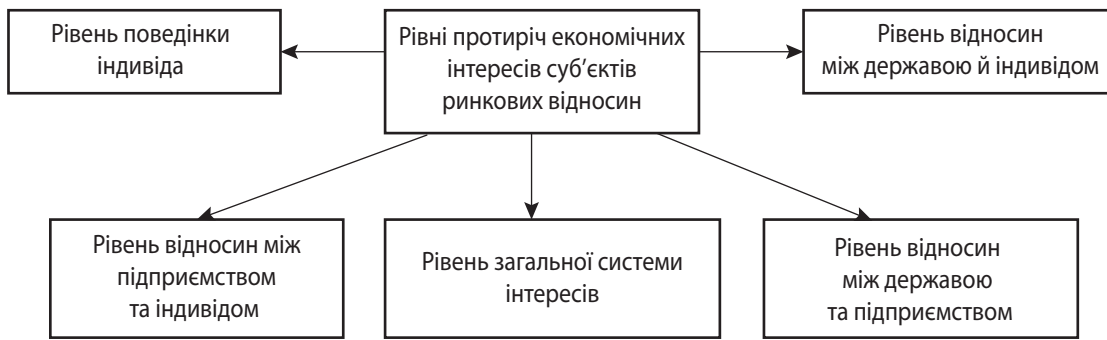

Рис. 1. Рівні протиріч економічних інтересів суб'єктів ринкових відносин

дять до протистояння, захисту від різного роду економічних злочинів (крадіжки, шахрайства, підпалів, знищення, ушкодження, недобросовісної конкуренції, промислового шпигунства тощо). Поза сумнівом, ці загрози дуже важливі та повинні постійно аналізуватися й ураховуватися, проте, на нашу думку, зводити економічну безпеку підприємства лише до цього не можна. Як уже було неодноразово відзначено, стан системи економічної безпеки суб'єктів господарювання детермінується великою, складно визначеною кількістю факторів, які змінюються в часі. Проте, з певною часткою умовності, ми дозволили собі згрупувати всі фактори в три групи: ресурси, механізми використання ресурсів, зовнішні впливи.

До групи ресурсів належать всі ресурси: трудові, фінансові, науково-технічні, виробничі, земельні, природно-кліматичні. До механізмів використання ресурсів ми віднесли всі механізми, що забезпечують ті чи інші умови використання ресурсів: різноманітні фінансові, організаційні, правові, податкові та інші механізми життєдіяльності суб'єкта господарювання.

У тому числі від того, наскільки ефективно функціонують ті чи інші механізми і, відповідно, використовуються ресурси, залежить ступінь задоволення інтересів суб'єкта економічної безпеки, а отже, і ступінь формування та розвитку протиріч у різних сферах життєдіяльності, що є базою формування загроз економічної безпеки.

Безумовно, що можливість (неможливість) відбиття або локалізації загроз залежить від розглянутого фактора. Домінанта впливу факторів багато в чому залежить від результативного вектора управлінського впливу на процеси забезпечення економічної безпеки промислового комплексу.

Додамо, що можна виділити три зовнішні джерела загрози такому функціонуванню. Перша – це несприятлива для підприємства економічна політика держави. Маніпуляції з метою регулювання економіки дисконтною ставкою, валютним курсом, ставками тарифів на електроенергію, податків і т. ін. можуть у ряді випадків суперечити виробничій, комерційній і фінансовій політиці підприємства.

Другим джерелом зовнішньої загрози для економічної безпеки підприємства є дії інших суб'єктів господарювання. Насамперед, йдеться про недобросовісну конкуренцію, що доповнюють протекціоністські бар'єри на державному рівні.

Третє зовнішнє джерело загроз – кризові явища у світовій політиці. Вони «мігрують» із країни в країну через канали зовнішніх економічних зв'язків. Оскільки економічна безпека містить у собі сукупність відомостей економічного, соціального, правового характеру, зрозуміло, що в кожному випадку здійснення правопорушення або іншого зазіхання на економічну безпеку завжди буде страждати який-небудь додатковий об'єкт, нормальне існування якого залежить від ступеня економічної захищеності.

Тобто мова йде про відсутність у розглянутій сфері відповідних підрозділів (організаційної структури), що займаються питаннями збору, перевірки (верифікації), обробки й аналізу даних по різних аспектах діяльності підприємства з подальшим використанням отриманої інформації для вирішення конкретних завдань господарської діяльності в умовах ринкової економіки.

Отже, існування категорії «економічна безпека» детерміноване потребою будь-якої системи, що здійснює економічну діяльність, захистити себе від цілого ряду руйнівних впливів різних процесів і явищ, що мають як ендогенне, так і екзогенне походження, з метою реалізації економічних інтересів. Загрозу економічній безпеці можна розглядати як небажаний, але невід'ємний супутник будь-якої економічної системи, що функціонує в складних умовах конкурентної боротьби та багатфакторного, динамічного, невизначеного зовнішнього середовища. Можливість і ступінь забезпечення економічної безпеки підприємства визначається його здатністю концентрувати та розподіляти наявні ресурси з метою забезпечення власної безпеки.

Стан економічної безпеки підприємств на сучасному етапі є динамічно нестійким, практично не відпрацьована гарантія сприятливих і стабільних умов їх функціонування та розвитку. Спектр загроз,

з якими їм доводиться зіштовхуватися, досить великий. Серед них є так звані традиційні, пов'язані з тим, що: *по-перше*, ринкова економіка, побудована на конкурентних засадах, є дуже динамічною системою, а отже, дуже ризиковою; *по-друге*, український ринок знаходиться на стадії становлення, тому багато ринкових механізмів ще не відпрацьовані; *по-третє*, у країні поки відсутні стійкі економіко-правові норми захисту інтересів підприємців.

Умови господарської діяльності в Україні докорінно відрізняються від умов більш розвинутих економік. У зв'язку із цим у вітчизняній економіці існує ряд факторів, характерних тільки для нашої країни. До них можна віднести: необов'язковість і безвідповідальність суб'єктів господарювання; відсутність реального господарського права; залежність ряду керівників від кримінального світу; широке поширення прийомів недобросовісної конкуренції та ін.

Забезпечення економічної безпеки підприємства повинне ґрунтуватися на єдності цілей і методів державної економічної політики як на державному, так і на регіональному рівнях.

Якщо стратегічний потенціал підприємства в існуючому вигляді вичерпав можливості пристосуватися до нестабільності зовнішнього середовища, то можна говорити про загрозу економічній безпеці підприємства. Ця загроза може виявлятися у вигляді втрати конкурентного статусу підприємства, або істотного погіршення його фінансового стану, або втрати позитивного іміджу.

Джерелами негативного впливу на економічну безпеку підприємства можуть бути: свідомі чи не свідомі дії окремих посадових осіб і суб'єктів господарювання; збіг об'єктивних обставин (стан фінансової кон'юнктури на ринках підприємства, наукові відкриття та технологічні розробки, форс-мажорні обставини тощо). Для запобігання загрозам економічній безпеці підприємства необхідно постійно враховувати весь спектр численних факторів, від яких залежить його функціонування.

Таким чином, актуальність проблеми вдосконалення методики управління економічною безпекою підприємства, включно з особливостями фінансово-господарської діяльності та зовнішнього ринкового середовища, а також прийнятних для подальшого обґрунтування ефективних і дієвих механізмів зміцнення економічної безпеки господарської діяльності обумовлюється загальними тенденціями розвитку підприємництва в Україні:

- ✦ високим рівнем економічного ризику діяльності;
- ✦ значною часткою збиткових і недіючих підприємств, недостатньою кількістю фінансово стійких підприємств;
- ✦ високим рівнем «тінізації» підприємництва і рівнем проникнення кримінального капіталу тощо.

Становленню механізмів системи економічної безпеки підприємств, у тому числі на різних рівнях ієрархії управління, присвячені дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Проте на сучасному етапі розвитку економіки України виникає необхідність удосконалення як методики оцінки, так і механізмів зміцнення безпеки економічної діяльності на мікрорівні, зміни акцентів на забезпечення «життєздатності» підприємства.

Це обумовлює актуальність проведення критичного аналізу й узагальнення викликів і загроз безпеці, аналізування характеристик фінансово-господарської діяльності об'єкта дослідження та на їх основі – розробки прикладних рекомендацій щодо вдосконалення методів оцінки та формування механізму забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства.

Поняття «економічна безпека підприємства» є похідним, проте ширшим, ніж поняття «конкурентоспроможність», оскільки повинно розглядатися не статично на певний момент часу, а передбачає здатність підприємства до розвитку та ефективність використання його ресурсного потенціалу.

Головною метою формування системи забезпечення економічної безпеки підприємства є гарантування його стабільного та максимально ефективного функціонування. Основними цілями роботи із забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства є такі:

- ✦ сприяти досягненню мети підприємства;
- ✦ досягти ефективного використання ресурсів;
- ✦ запобігти руйнівному впливу зовнішнього середовища;
- ✦ забезпечити фінансову стійкість і платоспроможність;
- ✦ забезпечити належне використання інформації, охорону комерційної таємниці;
- ✦ досягти безпеки персоналу підприємства, майна та капіталу.

ВИСНОВКИ

Категорію «економічна безпека підприємства» необхідно розглядати виключно як систему, оскільки без цього втрачається її системоформуючий зміст щодо забезпечення стійкої життєздатності підприємства. Відповідно, у статті представлено систему економічної безпеки підприємства, яка містить: об'єкти, що підлягають захисту; суб'єкти; набір принципів; механізм забезпечення; цілі та завдання; функції та стратегію забезпечення економічної безпеки підприємства.

Метою системи економічної безпеки підприємства є забезпечення надійного захисту від економічних ризиків та загроз безпеці підприємства. У статті також наведено різносторонню класифікацію цих ризиків і загроз. Їх доцільно класифікувати на внутрішні та зовнішні; за частотою дії; за напря-

мом дії; за масштабами дії; за можливістю страхування; за правомірністю та іншими важливим класифікаційними ознаками.

Перспективним напрямом подальших досліджень у цій сфері є вдосконалення методики аналізування економічної безпеки підприємств. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Козаченко Г. В., Адаменко Т. М. Економічна безпека підприємства: аналіз наявних визначень. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2015. № 1. С. 90–95.
2. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Рудковський О. В. Напрями та засоби стимулювання соціальної відповідальності підприємництва в Україні. *Економіка та держава*. 2019. № 5. С. 4–8.
DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2019.5.4>
3. Гаркуша В. О., Єршова Н. Ю. Систематизація наукових поглядів щодо сутності поняття «економічна безпека підприємства». *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 28.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-34>
4. Донець Л. І., Ващенко Н. В. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2008. 240 с.
5. Зубко Т. Л. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства галузі зв'язку. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2016. № 3. С. 81–88.
6. Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Ляшенко О. М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія. Київ : Лібра, 2003. 280 с.
7. Лупак Р. Л., Дідич А. М. Економічні основи забезпечення конкурентоспроможності підприємства в умовах ринкових відносин. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. Вип. 20.6. С. 248–252. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2010/20_6/248_Lupak_20_6.pdf
8. Стратегічні пріоритети та механізми інноваційного розвитку сільських територій західного регіону України : монографія / наук. ред.: В. В. Борщевський, Т. Г. Васильців. Львів : Аверс, 2014. 176 с.
9. Фокіна Н. П., Бокій В. І. Економічна безпека підприємства – найважливіша складова фінансової стійкості. *Актуальні проблеми економіки*. 2003. № 8. С. 111–114.
10. Шнипко О. С. Економічна безпека ієрархічних багаторівневих систем: регіональний аспект : монографія. Київ : Генеза, 2006. 288 с.

REFERENCES

- Donets, L. I., and Vashchenko, N. V. *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva* [Economic Security of the Enterprise]. Kyiv: TsUL, 2008.
- Fokina, N. P., and Bokii, V. I. "Ekonomichna bezpeka pidpriemstva – naivazhlyvisha skladova finansovoi stiiikosti" [The Economic Security of the Enterprise Is the Most Important Component of Financial Stability]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 8 (2003): 111-114.
- Harkusha, V. O., and Yershova, N. Yu. "Systematyzatsiia naukovykh pohliadiiv shchodo sutnosti poniattia «ekonomichna bezpeka pidpriemstva»" [Systematization of Scientific Views on the Essence of the Concept of "Economic Security of the Enterprise"]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 28 (2021).
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-34>
- Kozachenko, H. V., and Adamenko, T. M. "Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: analiz naiavnykh vyznachen" [Enterprise Economic Security: Analysis of Existing Definitions]. *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli*, no. 1 (2015): 90-95.
- Kozachenko, H. V., Ponomaryov, V. P., and Liashenko, O. M. *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist ta mekhanizm zabezpechennia* [Economic Security of the Enterprise: Essence and Mechanism of Provision]. Kyiv: Libra, 2003.
- Lupak, R. L., and Didych, A. M. "Ekonomichni osnovy zabezpechennia konkurentospromozhnosti pidpriemstva v umovakh rynkovykh vidnosyn" [Economic Bases of Providing of Competitiveness of Enterprise in the Conditions of Market Relations]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, iss. 20.6 (2010): 248-252. https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2010/20_6/248_Lupak_20_6.pdf
- Shnytko, O. S. *Ekonomichna bezpeka iierarkhichnykh bahatorivnyvykh system: rehionalnyi aspekt* [Economic Security of Hierarchical Multilevel Systems: Regional Aspect]. Kyiv: Heneza, 2006.
- Stratehichni priorytety ta mekhanizmy innovatsiinoho rozvytku silskykh terytorii zakhidnoho rehionu Ukrainy* [Strategic Priorities and Mechanisms of Innovative Development of Rural Areas of the Western Region of Ukraine]. Lviv: Avers, 2014.
- Vasyltsiv, T. H., Lupak, R. L., and Rudkovskiy, O. V. "Napriamy ta zasoby stymuliuвання sotsialnoi vidpovidalnosti pidpriemnytstva v Ukraini" [Directions and Means of Improving Social Responsibility of Enterprise in Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 5 (2019): 4-8.
DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2019.5.4>
- Zubko, T. L. "Otsinka rivnia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva haluzi zviazku" [Evaluation of Enterprise Economic Security Level in Communications Sector]. *Ekonomika. Menedzhment. Biznes*, no. 3 (2016): 81-88.